

Kuzmenko V. Diagnostics of individual psychological development specialties of pre-school children from families of ATO militaries and internally-moved personals. Research relevance of individual psychological development specialties of pre-school children from families of ATO militaries and internally-moved migrants is described. Theoretical analysis of children's stress and psychological traumas scientific research is provided. Target and stages of research are described, among which are highlighted diagnostic, forming and control-evaluative. Methodology of diagnostics of children development individual specialties and author's questionnaire. Results of trial questionnaire of pre-school establishments psychologists are presented, in which positive and negative development features of children from families of considered category are determined. It is proved, that held psychological trauma might bring as negative as well as stimulation of positive personal resources. Among specific positive specialties psychologists often notice manifestation of care, activity, patriotism and responsibility. It is shown, that between negative signs of development prevail breach of emotional (mood changes, sleep disturbance, fear, tearfulness) and communicative spheres (cliquishness, aggressiveness, stubbornness, mistrust to environment). Proved that kids, which went through psychological trauma need support of adults, stabilizing of relations with peers, individual approach, informative communication with parents, activation of abilities and mental potential.

Keywords: diagnostics, psychological trauma, migrants, ATO participants, stress, fobia, individual specialties, development, pre-school.

Відомості про автора:

Кузьменко Віра Ульянівна – доктор психологічних наук, професор, заступник декана з наукової роботи та міжнародного співробітництва факультета психології НПУ імені М.П.Драгоманова, м. Київ, Україна, vira@ukr.net

Information about the author:

Kuzmenko Vira – Doctor of Psychology, Professor, Deputy Dean of scientific work and international collaboration faculty of Psychology, National Pedagogical University of Mikhail Dragomanov, Kiev, Ukraine, vira@ukr.net

Статтю подано до друку 22.06.2017.

УДК 159.923.2

© О. А. Малихіна, 2017

О. А. Малихіна (м. Бердянськ)

ДОСЛІДЖЕННЯ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТУ В СТРУКТУРІ САМОПОВАГИ СТУДЕНТІВ

Малихіна О. А. Дослідження когнітивного компонента в структурі самоповаги студентів. У статті розглянуто особливості когнітивного компонента самоповаги у студентської молоді. Розкрито феномен самоповаги особистості в контексті дослідження свідомості та самосвідомості як центральних утворень у психічному житті особистості. Зазначено, що категорія самоповаги розглядається у взаємозв'язку з самооцінкою, самосвідомістю, почуттям власної гідності, моральною вихованістю. На основі теоретичного аналізу запропоновано структурну модель самоповаги в студентському віці, що включила в себе наступні компоненти: когнітивний, який характеризується уявленням про самого себе та самооцінкою заснованою на самопізнанні в процесі різноманітної діяльності та взаємодії з іншими людьми; емоційно-ціннісний, який включає позитивні емоції, почуття та сенсоутворювальні мотиви, що стають

основою загальної життєвої установки щодо себе; поведінковий, який визначається діями або планами дій щодо самого себе. Наголошено, що студентський вік є важливим щодо умов формування у молодій людини нового типу ставлення до себе, заснованого на переході від окремих самооцінок до загальної та цілісної, який стався на попередніх етапах розвитку. В якості дослідницького завдання була зроблена спроба оцінити когнітивний компонент самоповаги в студентському віці, критеріями якого виступили: повнота розуміння студентами сутності самоповаги, повнота уявлення про самого себе, самооцінка, оцінка здатності здійснювати певні конкретні дії, здібність до самопізнання в процесі взаємодії з іншими людьми. Було визначено рівні прояву цього компоненту.

Ключові слова: свідомість, самосвідомість, самооцінка, самоповага, самопізнання, студентський вік, когнітивний компонент самоповаги.

Постановка проблеми. Проблема вивчення самоповаги у студентській молоді тісно переплітається із іншими проблемами теоретичного та методологічного характеру, і зокрема, із дослідженням самосвідомості та окремих її складових. Вивченню цієї проблеми, у різні часи, приділялося багато уваги як вітчизняними, так і зарубіжними психологами, філософами та педагогами.

Аналіз наукових досліджень. Визначаючи зміст самоповаги як провідного поняття дослідження, нами були взяті до уваги позиції вчених щодо свідомості та самосвідомості як центральних утворень у психічному житті особистості (К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, Н. Анкудінова, Б. Ананьєв, Д. Ельконін, І. Кон, Г. Костюк, О. Леонтьєв, В. М'ясищев, С. Рубінштейн, О. Спіркін, В. Столін, Є. Суботський, П. Чамата). Зазначені автори розглядають самосвідомість як складний психічний процес сприйняття особистістю самої себе в різноманітних ситуаціях предметно-практичної діяльності та спілкування.

Дослідження Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна та В. М'ясищева доводять наявність взаємодії афективних і когнітивних процесів у самосвідомості. Самосвідомість розглядається як динамічна єдність знання і ставлення, інтелектуального та афективного. Праці цих учених підтверджують наявність взаємодії афективних і когнітивних процесів у самосвідомості, при цьому стверджується, що як емоційна, так і когнітивна оцінка виникає при порівнянні уявлень особистості, що сформувались відносно власної «Я - концепції».

Метою статті є висвітлення результатів теоретико-емпіричного дослідження когнітивного компоненту структури самоповаги в студентському віці.

Виклад основного матеріалу та результати досліджень. Найчастіше виокремлення самоставлення в самостійний об'єкт психологічного аналізу автори здійснюють шляхом розмежування двох аспектів в єдиному процесі самосвідомості: процесу отримання знань про себе та процесу самоставлення, разом із більш-менш стійкою самоповагою як деякою стабільною характеристикою суб'єкта [2; 4; 10; 13; 14]. Звідси обидва ці аспекти складають цілісну Я-концепцію, яка визначається як сукупність усіх уявлень індивіда про себе, що сполучена з їхньою оцінкою. Описову складову Я-концепції найчастіше називають образом «Я» або уявленням про себе.

Відповідно до цього елементи установки (когнітивний, емоційний і поведінковий) стосовно Я-концепції, що традиційно виділяються дослідниками, конкретизуються таким чином: образ «Я» – уявлення індивіда про самого себе; самооцінка – афективна оцінка цього уявлення, яка може мати різну інтенсивність, оскільки конкретні риси образу «Я» можуть викликати більш-менш сильні емоції, пов'язані з їх прийняттям або осудом; потенційна поведінкова реакція, тобто ті конкретні дії, які можуть бути викликані образом «Я» й самооцінкою. При цьому самооцінка як афективна складова установки на себе існує в силу того, що її когнітивна

складова не сприймається людиною байдуже, а пробуджує в ній оцінки й емоції, інтенсивність яких залежить від контексту й від самого когнітивного змісту.

Категорію самоповаги вчені розглядають у взаємозв'язку з самооцінкою, самосвідомістю, почуттям власної гідності, моральною вихованістю. Аналіз проблеми виховання самоповаги особистості проводиться переважно в контексті вивчення цілісно-моральної сфери особистості як вітчизняними (І. Бех, А. Богуш, І. Булах, Ю. Приходько), так і зарубіжними (О. Монке, Г. Морева, Н. Щуркова, С. Якобсон) вченими.

Найважливішим новоутворенням в студентському віці на думку В. Астахової є розвиток самоосвіти, тобто самопізнання, а суть його – установка по відношенню до самого себе, яка включає відкриття свого «Я»; уявлення про свою індивідуальність, якості і сутності; самооцінку і самоповагу [1].

І. Кон в якості найважливішого новоутворення юності виділяє сенс життя. Він відзначав, що саме в цей період проблема сенсу життя стає глобальною і всеосяжною з урахуванням ближньої і дальньої перспективи [5].

Деякі автори [6; 8] наголошують, що у формуванні образу-Я певну роль відіграє *внутрішній потенціал* (прагнення, потреби, рівень активності), що спрямовується підростаючою особистістю на збереження та підтримку високої власної цінності. Науковці звертають увагу на те, що особистість залежно від особливостей свого внутрішнього світу, по-різному сприймає впливи зовнішнього середовища.

Чинники зовнішнього середовища, на думку С. Рубінштейна, опосередковують у молодій людини ставлення до себе – «кожна із зовнішніх подій має і свою внутрішню сторону, об'єктивне, зовнішнє змінює взаємини людини з оточуючими, відображаючись у свідомості, змінює і внутрішній світ, психічний стан людини, перебудовує її свідомість, її внутрішнє ставлення до інших людей і до самої себе» [8, с. 445]. Він наголошував, що через ставлення до інших людей, у людини встановлюється ставлення до самої себе, а це ставлення, у свою чергу, опосередковано ставленням інших. У межах становлення нового рівня самосвідомості, у молодій людини відбуваються кардинальні зміни відносно себе. Їх центральним моментом є зміна підстав, критеріїв для самоповаги, так як вони зміщуються, кажучи словами Л. Виготського, «із зовні, у середину» [3], набуваючи якісно інших форм, в порівнянні з критеріями оцінки людиною других людей.

Студенський вік є важливим бо, задає умови для формування у молодій людини нового типу ставлення до себе, заснованого на переході від окремих самооцінок до загальної та цілісної, який стався на попередніх етапах розвитку. Ставлення до себе стає автономним від оцінок оточуючих, окремих успіхів і невдач або впливів конкретних ситуацій. Оцінка окремих якостей, сторін особистості відходить на другий план або грає підлеглу роль, а провідним стає деяке загальне і цілісне прийняття себе, тобто самоповага. Розпочавши своє інтенсивне формування в юності емоційно-ціннісне ставлення до себе переходить в студентстві на новий рівень, коли загальна самооцінка складається з відповідності поведінки, власних поглядів і мінливих переконань, і нарешті, результатів діяльності [10; 11; 12].

Грунтуючись на теоретичному аналізі проблеми, нами було запропоновано структурну модель самоповаги в студентському віці, що включила в себе наступні компоненти: когнітивний, який характеризується уявленням про самого себе та самооцінкою заснованою на самопізнанні в процесі різноманітної діяльності та взаємодії з іншими людьми; емоційно-ціннісний, включає позитивні емоції, почуття та сенсоутворювальні мотиви, що стають основою загальної життєвої установки щодо себе; поведінковий, який визначається діями або планами дій щодо самого себе.

У межах нашої статті ми зупинимось на когнітивному компоненті самоповаги, що

відображає уявлення студента про самого себе незалежно від того базуються вони на об'єктивному знанні або суб'єктивній думці про себе та незалежно від того, чи є вони істинними або помилковими. Якості, що їх приписує людина власній особистості далеко не завжди об'єктивні і з ними не завжди готові погодитися інші люди. Частіше за все людина намагається охарактеризувати себе з гарного боку, і тут завжди буде присутнім сильний особистісний оцінний момент.

Самоповага формується під впливом різних зовнішніх впливів, які відчуває індивід. Особливо важливі для людини контакти зі значимими для неї людьми, саме ці люди визначають уявлення індивіда про самого себе.

Кожна людина в процесі різноманітної діяльності та взаємодії з іншими постійно формує уявлення про себе, які час від часу змінюються, збагачуються та уточнюються. Процеси уяви конституують ідеальне «Я», механізм дії якого полягає в тому, що зміст реального буття особистості і зміст ставлення до себе визначаються не наявними зовнішніми або спеціальними внутрішньо притаманними станами, а їх співвіднесенням і совиміром з можливими і ідеальними проявами життєдіяльності особистості.

Когнітивний компонент самоповаги, згідно Н. Сарджвеладзе [9], включає в себе самооцінку, бо завдання «роботи» самосвідомості і самопізнання полягає не тільки в тому, щоб розраховувати на себе в процесі активності і знати щось про себе, але і в тому, щоб оцінити свої властивості і можливості з певним критерієм («хороший-поганий», «гідний-негідний» тощо). Шляхом процесів самопізнання особистість прагне зрозуміти не тільки те, хто вона, але яка вона є. Схожу позицію з Н. Сарджвеладзе має С. Пантїлєєв [7], виділяючи самооцінку в окремий компонент самоповаги, що заснований на оцінці власної ефективності у досягненні мети. Дослідник наголошує, що самооцінка виступає у вигляді операцій соціального порівняння у системі «Я-Інші» та відображає суб'єкт-суб'єктні стосунки зверхності й переваги.

До когнітивного компоненту ми включили рівень розуміння студентами поняття самоповаги, уявлення про самого себе, процес самопізнання особистістю не тільки того хто вона, але і яка вона є та самооцінку.

Експериментальне дослідження проводилось серед студентів 1-4 курсів вищих навчальних закладів півдня та центру України.

Для діагностики рівня сформованості когнітивного компоненту самоповаги нами було використано наступні методики: авторська анкета для встановлення рівня розуміння студентами сутності самоповаги та повноти уявлення про самих себе; методика С. Будассі для визначення самооцінки, як однієї з властивостей, що утворює особистість; тест загальної самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема, адаптована В. Ромеком та тест «Суб'єктивна оцінка міжособистісних стосунків» С. Духновського.

Рівень сформованості когнітивного компоненту самоповаги студентів визначався за такими показниками: повнота розуміння студентами сутності самоповаги; повнота уявлення про самого себе; самооцінка; оцінка здатності здійснювати певні конкретні дії; здібність до самопізнання в процесі взаємодії з іншими людьми

Результати емпіричного дослідження подано у табл. 1.

За показниками «Повнота розуміння студентами сутності самоповаги» «Повнота уявлення про самого себе» більшість студентів мають середній рівень розвитку 44% і 48% відповідно.

Рівні повноти розуміння сутності феномену самоповаги визначалися наступним чином: високий рівень характеризується власними узагальненими уявленнями про цей феномен шляхом розкриття комплексу його суттєвих характерних ознак; середній рівень включав у себе відповіді, що містили власні судження, щодо досліджуваного особистісного утворення, де

розкривалися як суттєві так і не суттєві ознаки самоповаги та малися певні помилкові тлумачення; низький рівень характеризувався відповідями, у яких містилися уривчасті судження та була відсутня узагальнена ідея.

Таблиця 1

**Рівні розвитку показників когнітивного компоненту самоповаги в студентському віці
(в %, n= 350)**

Показники	Рівні		
	Високий	Середній	Низький
Повнота розуміння студентами сутності самоповаги	28	44	28
Повнота уявлення про самого себе	21	48	31
Самооцінка*	2.65	51	0.38
Оцінка здатності здійснювати певні конкретні дії	46	50	14
Здібність до самопізнання в процесі взаємодії з іншими людьми	30	34	36

*46% респондентів мають нестійку самооцінку.

Повнота знань про себе описуються наступними рівнями: високий рівень – адекватні і стійкі уявлення про себе, що орієнтуються на власні знання про себе, ніж на оцінку оточуючих; середній – неадекватні і нестійкі уявлення про себе, студенти погано розбираються в собі, число усвідомлюваних якостей і рис особистості недостатня; низький – орієнтація на характеристики, що їх надають інші, уявлення про себе неконкретні розпливчасті.

Отримані дані пояснюються тим, що дорослішаючи та накопичуючи життєвий досвід, студенти стають особистостями, які свідомо можуть формувати власні життєві принципи, цінності та погляди. Водночас, вони вже можуть визначити власне поняття самоповаги, та виокремити основні її компоненти. У період навчання у вищому навчальному закладі підвищується рівень усвідомленого ставлення до себе, це призводить до того, що знання про себе починають регулювати і визначати емоції, адресовані власному «Я». У молодій людини складаються відносно стійкі уявлення про себе, як цілісної особистості, відмінної від інших людей.

Щодо показника «Самооцінка» то тут виявлено дещо неоднозначну ситуацію – 51% студентів мають адекватну самооцінку (середній рівень), а 46% респондентів мають нестійку самооцінку. Нестійка самооцінка є результатом хронічної незрілості і залежності особистості від підтримки і оцінки оточуючих. Студенти стурбовані тим, що про них думають оточуючі і намагаються відповідати їхнім очікуванням. Стійка самооцінка засвідчує внутрішню силу особистості та є підґрунтям для самопідтримки.

Від самооцінки залежать взаємовідносини особистості з іншими людьми, вимогливість до самої себе, ставлення до успіхів і невдач. Тим самим самооцінка впливає на ефективність діяльності людини і на подальший розвиток її особистості. Вона пов'язана з потребою в самоствердженні, прагненням знайти своє місце в житті і соціумі. Щоб уникнути зниження самооцінки і самоповаги студенти часто пояснюють свої невдачі браком зусиль. В якості

основної аргументації висувається виправдання про те, що невиконання завдання або погано опрацьована тема пов'язана з недостатньою роботою в цьому напрямку, а неуспіх обумовлений не достатніми зусиллями. Така атрибуція допомагає підтримувати самооцінку і самоповагу, але прагнення уникати невдачі призводить і до інших негативних наслідків. Наприклад, намагаючись уникнути неуспіху, студент ставить перед собою занадто низькі цілі, бо вони гарантують успіх. При подібному виборі у молодій людині зберігається самоповага і стабільна самооцінка. Однак неможливість досягти високих результатів при виконанні дуже складних завдань дозволяє індивіду виправдовувати себе, що також не знижує самооцінку і самоповагу.

Результати за показником «оцінка здатності здійснювати певні конкретні дії» мають майже однакові результати за двома рівнями – високий (46%) та середній (51%). Оцінка власної здатності впоратися з певними конкретними завданнями в тій чи іншій конкретній ситуації, судження про дії, які особистість може зробити називається самоефективність. Вона впливає на вибір тієї або іншої стратегії дій. За допомогою самоефективності можна оцінити здатність особистості до усвідомлення своїх здібностей і до використання цих здібностей оптимальним чином. Самоефективність заснована на знанні і колишній переконаності людини у своїх здатностях досягати певного результату при певних витратах. Чим вище самоефективність, тим більших результатів чекає від себе людина при рівних витратах. Високий рівень самоефективності змінює мислення, сприяючи збільшенню кількості самосхвалюючих суджень.

Отримані результати за показником «Здібність до самопізнання в процесі взаємодії з іншими людьми» майже рівномірно розподілилися за всіма рівнями: 30% – високий, 34% – середній, 36% – низький. Високий рівень – у відносинах надмірно виражені зближуючі почуття, такі як єдність, спільність між людьми, дружелюбність, добросердя, вдячність, повага, любов, особистість не помічає труднощів та проблем у стосунках або не бажає їх визнавати, що може призвести до дисгармонії в стосунках. Середній рівень – відносини досить гармонійні, носять стабільний характер, передбачають тривале збереження взаємодії в міжособистісних стосунках, що сприяє виникненню позитивних почуттів, емоційного комфорту, є прагнення враховувати індивідуальні особливості один одного, відносини носять відкритий, природний характер. Низький рівень – наявна дисгармонія в міжособистісних стосунках, відсутність єдності, згоди з іншими людьми, ослаблення позитивних емоційних зв'язків, переважання таких почуттів як самотність, неприязнь, злість, вина, каяття, заздрість, сором, образа.

Висновки. Проведене дослідження когнітивного компоненту в структурі самоповаги студентів дало можливість визначити рівні прояву його показників: повнота розуміння сутності самоповаги; повнота уявлення про самого себе; самооцінка; оцінка здатності здійснювати певні конкретні дії; здібність до самопізнання в процесі взаємодії з іншими людьми, що вплине на визначення загального рівня сформованості самоповаги у студентської молоді. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування самоповаги в студентському віці, тому подальші наші зусилля будуть спрямовані на вивчення показників емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів явища, що вивчається.

Література

1. Астахова В. И. Студент XXI века: социальный портрет на фоне общественных трансформаций / В. И. Астахова – Харьков : НУА, 2010. – 404 с.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс. – М. : Прогресс, 1986. – 424 с.
3. Выготский Л.С. Психология развития человека / Л.С. Выготский – М.: Смысл, Эксмо, 2005. – 1136с.
4. Захарова А. В. Особенности формирования оценки и самооценки качеств личности

в младшем школьном возрасте / А.В. Захарова, Т.Ю. Андрущенко // Новые исследования. – 1981. – №124. – С. 43-47.

5. *Кон И. С.* В поисках себя: Личность и ее самосознание / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1984. – 335 с.
6. *Кононко О. Л.* Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): навч. посібн. для вищ. навч. закладів / О. Л. Кононко. – К. : Освіта, 1998. – 255 с.
7. *Пантилеев С. Р.* Самоотношение как эмоционально-оценочная система / С. Р. Пантилеев – М. : МГУ, 1991. – 108 с.
8. *Рубинштейн С. Л.* Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн– СПб. : Питер, 2004. – 713 с.
9. *Сарджвеладзе Н. И.* Структура самоотношения личности и социогенные потребности / Н.И. Сарджвеладзе // Проблемы формирования социогенных потребностей.– Тбилиси : Мицниереба, 1974. – С.103-107.
10. *Столин В. В.* Самосознание личности / В. В. Столин. – М : Изд. МГУ, 1983. – 284 с.
11. *Kaplan H.* Deviant behaviour in defence of self / Kaplan H. – N.Y., 1980.
12. *Leahy R.L., Huard C* Role-Taking and Self-Image Disparity In Children / C Huard, R. Leahy // *Developmental Psychology*. – 12 (6). 1976.
13. *Wells L.* Self-esteem. Its conceptualization and measurement. Sage publications / Wells L., Marwell G. – New York, 1976. – P. 56-70.
14. *Wylie R. C.* The Self-Concept. / Wylie R.C. V.1. – Lincoln, 1974.

Транслітераційний переклад літературних джерел

1. *Astahova V. I.* Student XXI veka: social'nyj portret na fone obshhestvennyh transformacij / V. I. Astahova – Har'kov : NUA, 2010. – 404 s.
2. *Berns R.* Razvitie Ja-koncepcii i vospitanie / R. Berns. – М. : Progress, 1986. –424 s.
3. *Vygotskij L.S.* Psihologija razvitija cheloveka / L.S. Vygotskij – М.: Smysl, Jeksmo, 2005. – 1136s.
4. *Zaharova A. V.* Osobennosti formirovanija ocenki i samoocenki kachestv lichnosti v mladshem shkol'nom vozraste / A.V. Zaharova, T.Ju. Andrushhenko // *Novye issledovanija*. – 1981. – №124. – S. 43-47.
5. *Kon I. S.* V poiskah sebja: Lichnost' i ee samosoznanie / I. S. Kon. – М. : Politizdat, 1984. – 335 s.
6. *Kononko O. L.* Social'no-emocijnij rozvitok osobistosti (v doshkil'nomu ditinstvi): navch. posibn. dlja vishh. navch. zakladiv / O. L. Kononko. – К. : Osvita, 1998. – 255 s.
7. *Pantileev S. R.* Samoотноshenie kak jemocional'no-ocenchnaja sistema / S. R. Pantileev – М. : MGU, 1991. – 108 s.
8. *Rubinshtejn S. L.* Osnovy obshhej psihologii / S. L. Rubinshtejn– SPb.: Piter, 2004. – 713 s.
9. *Sardzhveladze N. I.* Struktura samoотноshenija lichnosti i sociogennye potrebnosti / N. I. Sardzhveladze // *Problemy formirovanija sociogennyh potrebnostej*. – Tbilisi : Micniereba, 1974. – S.103-107.
10. *Stolin V. V.* Samosoznanie lichnosti / V. V. Stolin. – М : Izd. MGU, 1983. – 284 s.
11. *Karlan N.* Deviant behaviour in defence of self / Karlan N. – N.Y., 1980.
12. *Leahy R.L., Huard S* Role-Taking and Self-Image Disparity In Children / S Huard, R. Leahy // *Developmental Psychology*. – 12 (6). 1976.
13. *Wells L.* Self-esteem. Its conceptualization and measurement. Sage publications / Wells L., Marwell G. – New York, 1976. – P. 56-70.
14. *Wulie R. C.* The Self-Concept. / Wulie R.C. V.1. – Lincoln, 1974.

Малыхина О. А. Исследование когнитивного компонента в структуре самоуважения студентов. В статье рассмотрены особенности когнитивного компонента самоуважения у студенческой молодежи. Раскрыт феномен самоуважения личности в контексте исследования сознания и самосознания как центральное образование в психической жизни личности. Замечено, что категория самоуважения рассматривается в связи с самооценкой, самосознанием, чувством собственного достоинства, моральной воспитанностью. На основе теоретического анализа автором было предложено структурную модель самоуважения в студенческом возрасте, которая содержит следующие компоненты: когнитивный, который характеризуется представлением о самом себе и самооценкой основанной на самопознании в процессе разнообразной деятельности и взаимодействия с другими людьми; эмоционально-ценностный, который включает положительные эмоции, чувства и смыслообразующие мотивы, становящиеся основой общей жизненной установки по отношению к себе; поведенческий, который определяется действиями или планами действий в отношении самого себя. Отмечено, что студенческий возраст является важным относительно условий формирования у молодого человека нового типа отношения к себе, основанного на переходе от отдельных самооценок к общей и целостной, произошедшего на предыдущих этапах развития. В качестве исследовательской задачи была предпринята попытка оценить когнитивный компонент самоуважения в студенческом возрасте, критериями которого выступили: полнота понимания студентами сущности самоуважения, полнота представления о самом себе, самооценка, оценка способности осуществлять определенные конкретные действия, способность к самопознанию в процессе взаимодействия с другими людьми. Было определено уровни проявления этого компонента.

Ключевые слова: сознание, самосознание, самооценка, самоуважение, самопознание, студенческий возраст, когнитивный компонент самоуважения.

Malykhina Olga. Research of Cognitive Component within the Structure of Students' Self-Respect. The article is devoted to the study of the peculiarities of the cognitive component of self-esteem among students' youth. It is revealed the phenomenon of personality's self-respect within the context of research of consciousness and self-consciousness as the central formations within the mental life of the personality. It is underlined that the category of the self-respect is analyzed in the interconnection with the self-esteem, self-consciousness, with the feeling of the own dignity, with the moral education. According to the foundation of the theoretical analysis the author has proposed the structural model of the self-respect during the student's age. This model includes such components: cognitive which is characterized by the notion about himself; by the self-esteem (based on the self-knowledge during the process of different action and interaction with other people). Another component is the emotional-value which includes positive emotions, feelings and sense-creating motives, which become the foundation of the general attitude to oneself. Another component is the behavioral which is determined by the actions and by some plans which are connected with the personality. The author makes the stress on the fact that the student's age is very important for the conditions of formation of the new type of the attitude of the personality to itself. This is grounded by the transfer from the certain self-esteems to the general and integrated one (which has happened at previous stages of the development). As the research task, it was made an effort to esteem the cognitive component during the students' age. There are such criteria of this component: fullness of understanding of essence of the self-respect by the students; fullness of the notion about himself, self-esteem; esteem of the ability to realize certain actions, ability to self-recognition during the process of interaction with other people. There are determined levels of manifestation of this component.

Keywords: the consciousness, the self-consciousness, the self-esteem, the self-respect, the self-knowledge, the students' age, the cognitive component, the component of the self-respect.

Відомості про автора:

Малихіна Ольга Андріївна – аспірантка кафедри психології Бердянського державного педагогічного університету, м. Бердянськ, Україна, moart1902@gmail.com

Information about the author:

Malykhina Olga – postgraduate of the department psychology Berdyansk state pedagogical university, Berdyansk, Ukraine. moart1902@gmail.com

Статтю подано до друку 26.03.2017.

УДК 159.923.3:958.947.2

© О. І. Санніков, 2017

О. І. Санніков (м. Одеса)

**КОНЦЕПЦІЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ОСОБИСТІСТЮ
ЯК ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО КОНСУЛЬТАНТА**

Санніков О. І. Концепція прийняття рішень особистістю як теоретична модель діяльності професійного консультанта. У даному повідомленні показана сучасна проблематика професійного консультування, виділені завдання консультаційної діяльності, що забезпечують взаємодію особистості зі світом професій. Позначені умови й обмеження, що вимагають нетрадиційного підходу в створенні сучасної технології консультування професіонала. Представлені результати аналізу вітчизняних і закордонних психологічних підходів до вивчення вибору й прийняття рішень особистістю, долання обмежень означених підходів дозволило запропонувати психологічну систему прийняття рішень особистістю. Показано, що вибір і прийняття рішень особистістю є продуктом психологічної системи прийняття життєвих рішень.

Презентована структура психологічної системи прийняття особистістю життєвого рішення, яка охоплює три функціональні блоки – блок особистісних компонентів, блок взаємодії із середовищем і блок компонентів рішимості. Визначено основні функції, що реалізовані кожним блоком психологічної системи вибору, встановлена роль рішимості особистості в керуванні прийняттям продуктивного рішення. Рішимість розуміється як багатокomпонентна цілісна властивість особистості, здатність сміливо й незалежно приймати зрілі життєві рішення, вибірково використовуючи при цьому особистісні ресурси. Доведено, що вибір й прийняття життєвого рішення є проявом активності особистості, що притаманна всім формам життєдіяльності й професійної діяльності особистості.

Уніфікація показників і структурних компонентів психологічної системи, їх універсальність і вимірність у варіативних умовах життєдіяльності й професійної діяльності, забезпечують можливість їх використання в технології професійного консультування.

Ключові слова: професійне консультування, прийняття рішення особистістю, вибір особистості, психологічна система прийняття життєвих рішень, рішимість, життєві рішення особистості.

Постановка проблеми. Проблематика професійного консультування в останні роки стає все більш актуальною у зв'язку зі зміною умов, у яких змушений працювати професіонал, у зв'язку